

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY
INSTITUT VZDĚLÁVÁNÍ

Závěrečná práce

DOPLŇUJÍCÍ PEDAGOGICKÉ STUDIUM

Projekt vzdělávací aktivity – Zeměpisný kroužek

Vedoucí práce: kpt. Jan Sedlák

Vypracoval: Marcel Mach

Věznice: Hradec Králové

Podpis:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen prameny a literaturu uvedené v seznamu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato závěrečná práce byla umístěna v knihovně IV VS ČR a používána ke studijním účelům.

V Hradci Králové dne 5. května 2012

Poděkování

Děkuji kpt. Janu Sedlákoví za pomoc a odborné konzultace při zpracování mé závěrečné práce.

Obsah

1	Úvod	7
2	Teoretická část	9
2.1	Výchova a vzdělávání	9
2.1.1	Složky výchovy	10
2.1.2	Prostředky výchovy	11
2.1.3	Pedagogické principy	12
2.1.4	Metody pedagogiky	13
2.2	Výkon trestu odnětí svobody	14
2.2.1	Penitenciární pedagogika a její cíle	14
2.2.2	Programy zacházení s odsouzenými	15
3	Praktická část.....	17
3.1	Cíle projektu	17
3.2	Materiální zabezpečení projektu	17
3.3	Výběr skupiny	18
3.4	Skladba skupiny	18
3.5	Časový plán projektu	18
3.6	Formy a metody práce	18
3.7	Způsob vyhodnocení aktivity.....	18
3.8	Projekt zeměpisného kroužku	19
3.8.1	Náplň činnosti.....	19
3.8.2	Cíl	19
3.8.3	Forma.....	19
3.8.4	Metody.....	19
3.8.5	Místo konání	19
3.8.6	Četnost, rozsah a doba konání	19
3.8.7	Pomůcky	20

3.9	Tématické okruhy	21
3.9.1	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 1	24
3.9.2	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 2	25
3.9.3	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 3	26
3.9.4	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 4	27
3.9.5	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 5	28
3.9.6	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 6	29
3.9.7	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 7	30
3.9.8	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 8	31
3.9.9	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 9	32
3.9.10	Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 10	33
4	Závěr	34
5	Seznam použité literatury	35
5.1	Zákony a normy	35
5.2	Monografie.....	35
5.3	Internetové zdroje	35
6	Seznam příloh	37

1 Úvod

„Výchova není v tom, poučovat lidi nebo jim dělat kázání, ale dát jim příležitost, aby sami mysleli, sami srovnávali.“

Karel Čapek

Do Vazební věznice Hradec Králové byl autor práce přijat v květnu 1989 po ukončení základní vojenské služby. Ve věznici postupně prošel různými pozicemi, v současnosti pracuje na funkci vrchní dozorce oddělení výkonu vazby.

Pro absolvování Doplňujícího pedagogického studia se autor rozhodl proto, že zamýšlí ukončit služební poměr a chtěl by přejít na funkci vychovatele oddělení výkonu trestu. S problematikou výchovně vzdělávacího procesu v praxi nemá žádné nebo minimální zkušenosti. Domnívá se však, že zkušenosti, které získal v průběhu výkonu služby, mohou být dobrým základem pro vlastní působení na odsouzené.

Vazební věznice Hradec Králové se nachází v centru města. Budova věznice je společná s budovou Krajského soudu a byla vystavěna v roce 1933. Ve věznici se podstatná část výkonu vazby uskutečňuje tzv. pevnou vazbou klasického typu s uzavřenými celami. Je zde i oddělení se zmírněným režimem, vybavené televizorem, posilovnou a dalšími prostředky ke sportovním aktivitám. Obvinění zde snáze překonávají negativní dopady sociální izolace a pocity frustrace. V roce 2005 se v objektu věznice vybudovalo víceúčelové hřiště pro vězně. Celý objekt vazební věznice stojí dodnes tak, jak byl vybudován, nově se vystavěl pouze objekt pro služební psy.

Součástí vazební věznice je i areál Samostatného oddělení výkonu trestu odnětí svobody na Pouchově, který se nachází v průmyslové zóně Hradce Králové. Byl dostavěn v roce 1976 se záměrem zaměstnávat odsouzené z nižších nápravných skupin, dnes v kategorii výkonu trestu odnětí svobody s dohledem.

Vzhledem k profilaci vazební věznice pracují odsouzení na jejích vnitřních pracovištích, další jsou zaměstnáni u soukromých objektů mimo vazební věznici. V rámci programů zacházení si odsouzení mohou vybrat z různých zájmových aktivit – kopaná, atletika, stolní tenis, nohejbal, kulturistika, tenis, elektronické šipky, společenské hry, chovatelský kroužek, zahrádkářský kroužek, nebo vzdělávacích aktivit – dopravní

výchova, právní vědomí, zeměpis, historický kroužek. Zájmové činnosti odsouzených se věnuje značná pozornost stejně jako náplni jejich aktivit ve volném čase.

Zájmová a vzdělávací činnost u odsouzených plní svou nezastupitelnou úlohu ve výchově. Jednotlivé oblasti aktivit posilují žádoucí volní vlastnosti vězňů, působí jako forma relaxace, odbourávají frustrace a tenze vyplývající z pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody. To však neznamená, že by byla opomenuta výchovná stránka a výchovné působení na odsouzené samotné.

Jako téma své závěrečné práce autor zvolil realizaci aktivity programu zacházení s názvem Zeměpisný kroužek. Tématem této výchovně-vzdělávací aktivity bylo vybráno zeměpisné poznávání států střední Evropy, jakožto oblasti, kam se geograficky řadí i Česká republika.

Cílem této závěrečné práce je pokusit se o stručný popis realizace jedné ze složek programu zacházení, konkrétně oblast vzdělávacích aktivit. Práce se zaměřuje na skupinu odsouzených zařazených v programu zacházení v oddělení odsouzených v ostraze. Snaží se zjistit, zda mohou vzdělávací aktivity programu zacházení a systematická práce s odsouzenými pomoci k jejich resocializaci a úspěšnému začlenění do společnosti.

Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se zabývá pojmy výchova a vzdělávání, včetně specifik, která se vztahují k penitenciárnímu prostředí, a obecně o programu zacházení. V praktické části práce je zpracována vzorová příprava a časový plán konkrétní vyučovací hodiny zeměpisného kroužku.

2 Teoretická část

2.1 Výchova a vzdělávání

Výchova provází lidstvo od nepaměti. Již na prahu dějin se setkáváme se snahou usměrnit rozvoj dorůstajícího pokolení, působit na jeho vědomí, přesvědčení a chování ve shodě s potřebami a ideály dané společností. Tato činnost se postupně institucionalizovala a profesionalizovala a její problémy se stále více zrcadlily v teoretických úvahách filozofů, pedagogů i dalších odborníků. Tak vznikla pedagogická teorie jako zobecněný odraz výchovných jevů a zákonitostí a současně jako nástroj, který pomáhá racionálně koncipovat, organizovat i zabezpečovat výchovu mládeže i dospělých.

Pedagogika je svou problematikou věda velmi stará. Její základní otázky se však po staletí řešily většinou ve spojitosti s jinými obory, především v rámci filozofie. Základy tomuto oboru, jako systematické vědě o výchově mládeže i dospělých, položil svými pedagogickými spisy Jan Amos Komenský.

Současné pojetí výchovy je výsledkem dlouhého hledání optimálního výchovně vzdělávacího modelu, který by v sobě spojoval nejpokrokovější pedagogické tradice s výchovnými potřebami moderní společnosti. Vedle činitelů ekonomických a sociálně politických je výchova jedním z významných faktorů úspěšného rozvoje společnosti i jejích jednotlivých občanů jako vzdělaných, morálně uvědomělých a sociálně angažovaných osobností, které se kvalifikovaně a aktivně podílejí na životě společnosti.

„Výchova vždy byla, stále je a bude součástí procesů udržování stávajícího stavu společnosti a lidí v této společnosti a připravuje lidi pro rozvíjení určité společnosti. S celkovými ekonomickými, sociálními i kulturními proměnami současného světa je vhodné chápat výchovu jako celoživotní proces.“¹

Současné pohledy na vymezení pojmu výchovav sobě zahrnují základní stránky lidského jedince, vztahy s ostatními lidmi a prostředím. Za neodmyslitelnou součást vymezení výchovy je považováno takové působení učitelů, vychovatelů, podmínek školy a rodiny, které je v souladu s vnitřními dispozicemi a působením samotného vychovávaného. *„Výchovu chápeme jako cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje*

¹Čábalová, D. *Pedagogika*. Praha : Grada, 2011, str. 27

*změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy.*²

Pro fungování a efektivitu výchovy je nezbytný vztah výchovy a vzdělávání. Vzdělávání nelze oddělovat od výchovy. A naopak také výchovu je potřeba chápat v určitém vztahu ke vzdělávání. Na jedné straně jsou to tedy úzce propojené jevy, na druhé straně vzdělávání představuje něco specifického, co se nekryje s pojmem výchova. *„Pojem vzdělávání se obecně v pedagogické teorii chápe jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování.*“³

Zatímco pro účely teoretického výkladu lze výchovu a vzdělávání oddělit, v praxi je to zcela nemyslitelné. Proto vznikl termín „výhovně-vzdělávací proces“, jenž má vyjadřovat tuto propojenost.

„Výchova a vzdělávání člověka patří mezi nejtěžší úkoly, které kdy byly svěřeny rodičům, pedagogům a vychovatelům. Nestačí nám pouhé vědomí odpovědnosti za výchovu mladého člověka a dalších generací. Je nezbytně nutné velmi dobře poznat hlavní podmínky a důsledky výchovy a vzdělávání, které budou rozvíjet a respektovat každého jedince a jeho potřeby a nestanou se pouhou drezúrou a manipulací v pedagogickém procesu. Humanizující a provázející výchova pak bude cestou k sebevýchově člověka a k jeho uplatnění v současné společnosti.“⁴

2.1.1 Složky výchovy

Výchova nás provází na každém kroku, postihuje velice širokou oblast života. Uskutečňuje se v rodinách, ve školách i mimoškolních zařízeních, domovech a ústavech. Cílů výchovy dosahujeme prostřednictvím složek výchovy. Složky výchovy svým obsahem řeší specifické dílčí úkoly výchovy a orientují se na intelektuální, etickou, estetickou, pracovní a tělesnou stránku rozvoje člověka. Ve složkách se odrážejí konkrétní požadavky na rozvoj člověka, jak z hlediska biologického, tak i z hlediska psychologického a sociálního. Složky se vzájemně doplňují, ovlivňují, vytvářejí výchovnou realitu. Můžeme je chápat jako základní oblasti rozvoje vychovávaného směrem k všestranné osobnosti.

²Čábalová, D. *Pedagogika*. Praha : Grada, 2011, str. 28

³ Průcha, J. *Přehled pedagogiky*. Praha : Portál, 2009, str. 17

⁴Čábalová, D. *Pedagogika*. Praha : Grada, 2011, str. 9

Co se týká vymezení a počtu složek výchovy, vládne nejednotnost. V tradičním pojetí rozlišujeme pět základních složek výchovy.

- Rozumová výchova - má poskytovat soubor vědomostí a dovedností v oblasti jazykové výchovy, přírodních, společenských a technických věd, rozvíjet poznávací schopnosti, vzbuzovat a rozvíjet touhu po dalším vzdělávání. Cílem rozumové složky je naučit schopnosti logického myšlení, učit se rozhodovat a překonávat překážky při praktické činnosti. Uskutečňuje se pomocí všech vyučovacích předmětů, dále také prostřednictvím působení mimoškolní a rodinné výchovy.
- Pracovní výchova - jejím cílem je formování vztahu k práci a předávání všeobecných technických vědomostí, dovedností a návyků.
- Mravní výchova - je jedna z nejdůležitějších ale zároveň nejsložitějších složek výchovy. Jejím úkolem je cílevědomé a plánovité utváření morálního přesvědčení jedince, působí na morálku a volní vlastnosti osobnosti. Mravní výchova usiluje o to, aby vychovávaní jedinci přijali určité normy a jednali podle nich.
- Estetická výchova - rozvíjí u jedince schopnost správně vnímat, chápat, citově prožívat a adekvátně hodnotit umění a krásu. Estetická výchova rozvíjí také vlastní uměleckou tvořivost a aktivitu jedince, učí ho i dovednostem v některých uměleckých oborech.
- Tělesná výchova - upevňuje a ochraňuje zdraví jako předpoklad tělesného a duševního rozvoje jedince, vytváří a rozvíjí kladné vlastnosti člověka.

2.1.2 Prostředky výchovy

Během našeho života nás ovlivňuje různé prostředí, v němž žijeme. Proto se i výchova uskutečňuje za využití rozmanitých prostředků, které na nás působí buď přímo a záměrně(intencionálně) nebo nepřímo, jakoby nahodile (funkcionálně). Obě skupiny se vzájemně doplňují a podporují.

Výchovné prostředky tvoří:

- vyučování (skupinové, individuální)
- prostředí (přírodní, rodinné, společenské, pedagogicky adaptované)
- hromadné sdělovací prostředky
- hra
- práce

- kultura
- výchovný vliv sociální skupiny

2.1.3 Pedagogické principy

Úspěch výchovně-vzdělávací činnosti je podmíněn několika činiteli. Podílí se na něm osobnost pedagoga, předpoklady vychovávaného, materiální i organizační zabezpečení pedagogického procesu. Pedagogika po staletí usilovala o formulaci základních pravidel, která by zajistila efektivnost výchovně-vzdělávacího působení. Tak postupně vznikala a rozvíjel se systém pedagogických principů.

Pedagogické principy odrážejí hlavní rysy pedagogického procesu jako je cílevědomost, soustavnost, aktivnost, názornost, uvědomělost, přiměřenost, trvalost a další. Tyto principy pronikají veškerou výchovně-vzdělávací činností, na jejich zachovávání a posilování závisí zdar pedagogického procesu i pedagogovo uspokojení z dobře vykonané práce.

- Princip cílevědomosti - je výchozím principem každé úspěšné výchovně-vzdělávací činnosti. Tímto principem se rozumí požadavek stanovit jasně konečné i dílčí cíle výchovně-vzdělávací činnosti.
- Princip soustavnosti - je jedním z klíčových principů. Je jím vysloven požadavek, aby veškeré výchovné podněty byly uspořádány do zdůvodněného systému a požadavek, aby pedagogovo působení i činnost vychovávaného byly co nejsoustavnější.
- Princip aktivnosti - vyjadřuje požadavek opřít se při výchově o samostatnou činnost jedince, aktivizovat jeho poznávací, citové a volní procesy, opírat se o jeho zájem a stimulovat jej vhodnou stimulací, soustavně ho vést k praktickému využívání získaných vědomostí a dovedností.
- Princip názornosti - vyžaduje, aby se v pedagogickém procesu vycházelo ze smyslového nazírání předmětů a jevů skutečnosti a z jejich obrazů, opíralo se o dosavadní představy a zkušenosti vychovávaného a současně systematicky rozvíjely jeho nazírací a představovací schopnosti.
- Princip uvědomělosti - úzce souvisí s principem názornosti. U tohoto principu vyžadujeme, aby vychovávaný jedinec probírané látce plně porozuměl.

- Princip přiměřenosti - vyžaduje, aby obsah, formy a metody výchovy byly v souladu s věkem a dosavadními znalostmi a schopnostmi vychovávaného jedince.
- Princip trvalosti - hraje v pedagogickém procesu významnou roli. Vyžaduje, aby se osvojené vědomosti, dovednosti, zájmy a postoje staly trvalým majetkem vychovávaného jedince.

2.1.4 Metody pedagogiky

Těmito metodami se rozvíjejí vědomosti, schopnosti a dovednosti vychovávaného jedince. Metody zprostředkovávají a zajišťují dosažení edukačních cílů, nepůsobí izolovaně, ale jsou součástí komplexu četných činitelů, který průběh výuky podmiňují a ovlivňují. Výukové metody určitým způsobem zprostředkovávají žákům učivo a umožňují jim poznávat a chápat realitu.

Dělení pedagogických metod:

Metody slovní

- vyprávění
- vysvětlování
- přednáška
- práce s textem
- rozhovor

Metody názorně-demonstrační

- předvádění a pozorování
- práce s obrazem
- instruktáž

Metody dovednostně-praktické

- napodobování
- manipulování, laborování a experimentování
- vytváření dovedností
- produkční metody

Metody aktivizující

- metody diskuzní

- metody situační
- metody inscenační
- didaktické hry

2.2 Výkon trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody ukládají soudy pachatelům trestných činů za jejich protiprávní činy, které se podle společenské škodlivosti dělí na přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny. Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.

Pachatelem trestného činu je ten, kdo svým jednáním naplnil skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Pachatelem je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná. Pachatelem se rozumí, nevyplývá-li z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného. i spolupachatel a účastník.

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti trestného činu, k dosavadnímu způsobu života a k možnosti nápravy pachatele, rovněž soud přihlédne k polehčujícím okolnostem.

Nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá nanejvýš na dvacet let, jestliže nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody nebo o výjimečný trest. Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři léta, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve věznicích s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Domácí vězení může soud uložit až na dvě léta.

2.2.1 Penitenciární pedagogika a její cíle

Penitenciární pedagogika je aplikovaná pedagogická věda zabývající se zkoumáním, výchovou a vzděláváním osob odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody. Její název pochází z latinského poenitentia, což v překladu znamená pokání lítost, trest. Řadí se do systému speciálně pedagogických věd. Jejím předmětem jsou delikventi, na které výchovně působí ve všech fázích trestního stíhání, ale i po propuštění. Obsahem penitenciární pedagogiky je především výchovná funkce výkonu trestu odnětí svobody.

Penitenciární pedagogika využívá poznatků nejen z obecné a speciální pedagogiky, ale i jiných příbuzných vědních disciplín. Mezi další úkoly patří získávání poznatků vlastním výzkumem, vytvoření systému penitenciární výchovy, který vychází z trestní politiky státu a koncepce vězeňství. Cíle penitenciární pedagogiky dělíme na:

- obecné cíle - cílem je vychovat všestranně rozvinutého člověka v souladu se zásadami obecné pedagogiky. Protože je však tato oblast výchovného působení časově omezena délkou trestu odnětí svobody, nelze ve věznicích tyto cíle v plném rozsahu realizovat.
- specifické cíle - cílem je odstranění nežádoucích forem chování, utváření a přetváření osobnosti odsouzeného ve smyslu pozitivních společenských norem. Cílem je také překonání protispoločenských tendencí a odstranění nežádoucích návyků a vytvoření pozitivně adaptačních sociálních schopností.
- individuální cíle - staví na přesvědčení, že každá osobnost je jedinečná, neopakovatelná. V každém jsou pozitivní prvky, kterých lze použít k vybudování lepší budoucnosti. Individuální cíle se tedy tvoří pro každého odsouzeného zvlášť, aby převýchovný proces byl co nejefektivnější. Jsou zaměřeny na adaptaci, osvojení si vědomostí, dovedností a návyků, přípravu odsouzeného pro jeho život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.⁵

2.2.2 Programy zacházení s odsouzenými

Program zacházení je základním a zároveň nejdůležitějším nástrojem při vytváření výchovného prostředí a podmínek pro záměrné působení na vězněné osoby. Hlavním cílem programu zacházení s odsouzeným je vytvoření předpokladů pro jeho návrat do civilní společnosti, tak aby nepáchal další trestnou činnost a rozvinul své občanské a profesní kompetence.⁶

Při tvorbě programu zacházení je nutné vycházet nejen z podmínek věznice, skladby odsouzených, ale i personálních možností. Pro každého odsouzeného je po jeho přijetí do věznice sestaven výchozí optimální program zacházení. Tento program je brán jako základ cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Program zacházení je zpracován na základě komplexní zprávy o odsouzeném s přihlédnutím na délku jeho trestu,

⁵ PAUKERTOVIÁ, J. *Vybrané kapitoly ze základů obecné, speciální a penitenciární pedagogiky*. Stráž pod Ralskem : IV VS ČR, 2010, str. 56-57

⁶ PAUKERTOVIÁ, J. *Vybrané kapitoly ze základů obecné, speciální a penitenciární pedagogiky*. Stráž pod Ralskem : IV VS ČR, 2010, str. 60

charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Na vytvoření tohoto programu se podílejí psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel a lékař. Komplexní zpráva je shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, sociálního a lékařského posouzení, obsah této zprávy je důvěrný.

Program zacházení vždy obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným, které směřují k dosažení cíle a četnost jeho hodnocení. Odsouzení mají možnost se aktivně zapojit a vybrat si z nabízených zájmových aktivit sami. Souhlas s programem zacházení stvrdí odsouzený svým podpisem. Programy poté schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce.

Vlastní program zacházení s odsouzenými se člení na:

- pracovní aktivity - spočívají v osvojení si vhodných pracovních návyků a dovedností. Získáním návyku na práci se zvyšuje možnost začlenění odsouzeného do společnosti po jeho propuštění.
- vzdělávací aktivity - spočívají např. v dokončení školního vzdělání, vyučení, ale i ve studiu na střední, popř. vysoké škole. Všeobecně slouží k rozšíření vědomostí odsouzených, účelnému trávení volného času.
- speciálně výchovné aktivity - formují osobnost odsouzeného prostřednictvím individuálního nebo skupinového pedagogického a psychologického působení, vedeného odborně kvalifikovanými osobami.
- zájmové aktivity - týkají se rozvoje zájmů, zálib a dovedností. Jsou závislé na podmínkách a možnostech věznice. Patří sem sportovní aktivity, společenské hry, ale i práce na zahradě či hudební a výtvarné aktivity.
- oblast utváření vnějších vztahů - zaměřují se na vytváření, udržení nebo obnovení sociálních vazeb se světem mimo věznici. Jde především o vazby k rodině, přátelům, ale i profesním organizacím.

V případě, že odsouzený nespolupracuje nebo odmítne širší program zacházení, zúčastní se minimálního programu zacházení stanoveného vnitřním řádem věznice. Jeho základ tvoří pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného.

3 Praktická část

3.1 Cíle projektu

V praktické části si autor jako téma zvolil projekt zájmové aktivity programu zacházení s odsouzenými, konkrétně vedení zeměpisného kroužku. Tento projekt se bude zabývat zeměpisem států střední Evropy včetně České republiky a bude sledovat několik cílů.

Prvořadým cílem této zájmově-vzdělávací aktivity je vychovat všestranně rozvinutou osobu za použití zásad obecné pedagogiky. Dalším cílem tohoto zeměpisného kroužku je seznámit odsouzené se základy zeměpisu střední Evropy včetně České republiky, a tyto základy u odsouzených rozvinout a upevnit. Dostane se jim nových vědomostí, poznatků a dovedností, které mohou využít i po propuštění. Přetvářet osobnost ve smyslu pozitivních společenských a sociálních norem. Účastí na této aktivitě odsouzení také účelně vyplní svůj volný čas.

Aby se člověk v dnešním světě plném zpráv a informací dobře orientoval, je dobré, když si bude neustále prohlubovat a doplňovat své zeměpisné znalosti, především o střední Evropě, kam se geograficky řadíme.

V rámci vlastní práce je pro názornost rozpracováno prvních deset témat.

3.2 Materiální zabezpečení projektu

Výuka zeměpisného kroužku bude probíhat v kulturní místnosti odsouzených na oddělení 2. C, kde se nachází oddělení s ostrahou.

K dispozici zde jsou:

- televizní přijímač
- nástěnná mapa střední Evropy
- DVD přehrávač
- školní atlasy
- učebnice zeměpisu

3.3 Výběr skupiny

Tato zájmově-vzdělávací aktivita je určena pro odsouzené zařazené na režii Vazební věznice Hradec Králové. Tito odsouzení se pro tuto aktivitu sami rozhodnou a projeví o ni zájem. Pro výběr odsouzených nebudou stanovena žádná jiná kritéria.

3.4 Skladba skupiny

Z hlediska vzdělání a délky trestu bude tato skupina velice různorodá. Na režii Vazební věznice Hradec Králové jsou umístěni odsouzení jak s nedokončeným základním vzděláním, tak i odsouzení s maturitou. Délky trestů se pohybují od několika měsíců až po několik let.

3.5 Časový plán projektu

Tento zájmově-vzdělávací projekt se bude konat jednou týdně v rozsahu 60 minut. Celková délka projektu činí jeden kalendářní rok.

3.6 Formy a metody práce

Kroužek zeměpisu bude probíhat z větší části formou skupinové výuky. Je předpoklad, že u jedinců s nižším stupněm vzdělání se bude praktikovat i individuální forma výuky. Při výuce se budou používat všechny známé pedagogické metody, jako jsou slovní metody (přednáška, výklad, dialog), názorně-demonstrační metody (DVD), dovednostně-praktické metody (práce s mapou).

3.7 Způsob vyhodnocení aktivity

Vyhodnocení jednotlivých účastníků zeměpisného kroužku se musí provádět pravidelně. První vyhodnocení proběhne na závěr každého zaměstnání, krátce ústně se vyhodnotí činnost celé skupiny, aktivní jedinci se pochválí. Dotazy se zjistí kladné a záporné reakce, ale i pochopení výkladu. Poté bude proveden zápis do předepsané dokumentace.

Výtku, ale i pochvalu je nutno sdělit citlivě, hlavně u jedinců, kteří jsou v kolektivu noví, nebo se málo prosazují, a tímto způsobem pozvednout sebevědomí a motivovat jejich další jednání.

Další vyhodnocení bude probíhat na konci každého tematického okruhu. Toto vyhodnocení se provede formou písemného testu.

Třetí vyhodnocení je shodné s prováděním vyhodnocení programu zacházení. Pro typ věznice s ostrahou se zpracovává jednou za tři měsíce. Předpokládám, že jedinci, kteří mají motivaci získat např. podmíněné propuštění nebo přeřazení do věznice s mírnějším režimem budou mít zájem předvést co nejlepší výsledky.

3.8 Projekt zeměpisného kroužku

3.8.1 Náplň činnosti

Hlavní náplní činnosti tohoto zeměpisného kroužku je výuka zeměpisu střední Evropy včetně české republiky. Další náplní činnosti je seznámení se s geografickými a hospodářskými podmínkami jednotlivých probíraných států a pořádání testů k jednotlivým probíraným okruhům.

3.8.2 Cíl

Cíly této vzdělávací aktivity je vychovat všestranně rozvinutou osobnost za použití zásad obecné pedagogiky, seznámit odsouzené se základy zeměpisu střední Evropy včetně České republiky, přetvářet osobnost ve smyslu pozitivních společenských a sociálních norem, podporovat komplexní program zacházení s odsouzenými, osvojit si obecně lidské dovednosti a metody vlastního sebepoznávání.

3.8.3 Forma

- otevřená skupinová (během roku odsouzení průběžně přicházejí a odcházejí)
- individuální

3.8.4 Metody

- verbální - výklad, beseda, písemný test
- neverbální - práce s mapou, DVD

3.8.5 Místo konání

Tato vzdělávací aktivita bude probíhat na kulturní místnosti odsouzených na oddělení 2C

3.8.6 Četnost, rozsah a doba konání

Činnost zeměpisného kroužku bude probíhat zpravidla 1x týdně v pracovní den (pátek).

3.8.7 Pomůcky

- učebnice zeměpisu
- školní atlas světa
- psací potřeby
- školní sešity
- nástěnná mapa
- televizní přijímač
- DVD přehrávač

3.9 Tématické okruhy

Leden

1. týden: Slovensko - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
2. týden: Slovensko - podnebí, povrch, vodstvo
3. týden: Slovensko - průmysl, hospodářství, zemědělství
4. týden: Slovensko - souhrnné opakování, písemný test

Únor

1. týden: Rakousko - územní vývoj, poloha, vodstvo
2. týden: Rakousko - podnebí, povrch, vodstvo
3. týden: Rakousko - průmysl, hospodářství, zemědělství
4. týden: Rakousko - souhrnné opakování, písemný test

Březen

1. týden: Německo - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
2. týden: Německo - podnebí, povrch, vodstvo
3. týden: Německo - průmysl, hospodářství, zemědělství
4. týden: Německo - souhrnné opakování, písemný test

Duben

1. týden: Polsko - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
2. týden: Polsko - podnebí, povrch, vodstvo
3. týden: Polsko - průmysl, hospodářství, zemědělství
4. týden: Polsko - souhrnné opakování, písemný test

Květen

1. týden: Maďarsko - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
2. týden: Maďarsko - podnebí, povrch, vodstvo
3. týden: Maďarsko - průmysl, hospodářství, zemědělství
4. týden: Maďarsko - souhrnné opakování, písemný test

Červen

1. týden: Švýcarsko - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
2. týden: Švýcarsko - podnebí, povrch, vodstvo
3. týden: Švýcarsko - průmysl, hospodářství, zemědělství
4. týden: Švýcarsko - souhrnné opakování, písemný test

Červenec

1. týden: Česká republika - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
2. týden: Česká republika - podnebí, povrch, vodstvo
3. týden: Česká republika - průmysl, hospodářství, zemědělství
4. týden: Česká republika - souhrnné opakování, písemný test

Srpen

1. týden: Česká republika - Hradec Králové - historický vývoj, cestovní ruch
2. týden: Česká republika - Hradec Králové - poloha, průmysl, zemědělství
3. týden: Česká republika - Královéhradecký kraj
4. týden: Česká republika - Hradec Králové - souhrnné opakování, písemný test

Září

1. týden: Česká republika - hlavní město Praha
2. týden: Česká republika - Středočeský kraj
3. týden: Česká republika - Jihočeský kraj
4. týden: Česká republika - souhrnné opakování probraných krajů, písemný test

Říjen

1. týden: Česká republika - Plzeňský kraj
2. týden: Česká republika - Karlovarský kraj
3. týden: Česká republika - Ústecký kraj
4. týden: Česká republika - souhrnné opakování probraných krajů, písemný test

Listopad

1. týden: Česká republika - Liberecký kraj
2. týden: Česká republika - Pardubický kraj
3. týden: Česká republika - Kraj Vysočina
4. týden: Česká republika - souhrnné opakování probraných krajů, písemný test

Prosinec

1. týden: Česká republika - Jihomoravský kraj
2. týden: Česká republika - Zlínský kraj, Olomoucký kraj
3. týden: Česká republika - Moravskoslezský kraj
4. týden: Česká republika - souhrnné opakování probraných krajů, písemný test

3.9.1 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 1

Téma:	Slovensko - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
Datum konání:	4. ledna 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí vyučovací hodiny by měl být účastník schopen určit na mapě polohu Slovenska, měl by okrajově znát jeho historii, polohu a počet obyvatel.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Historický vývoj Slovenska, poloha Slovenska, složení obyvatelstva
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů z právě probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Kdy vznikla samostatná Slovenská republika? S kterými státy Slovensko sousedí? Kolik má Slovensko obyvatel? Vyjmenujte některá velká slovenská města.

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.2 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 2

Téma:	Slovensko - podnebí, povrch, vodstvo
Datum konání:	11. ledna 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí vyučovací hodiny by měl být účastník schopen popsat podnebí a povrch Slovenska, a dále by měl znát důležité vodní toky, které mají pro Slovensko význam.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Podnebí a povrch Slovenska, vodní toky Slovenska
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač, písemná příprava příloha č. 1
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů zprávě probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Ve kterém klimatickém pásmu leží území Slovenska? Jaká je nejvyšší hora Slovenska? Která slovenská řeka je nejdelší? Na které řece bylo vybudováno nejvíce přehrad?

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.3 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 3

Téma:	Slovensko - průmysl, hospodářství, zemědělství
Datum konání:	18. ledna 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí vyučovací hodiny by měl účastník znát důležitá odvětví průmyslu, která mají pro Slovensko strategický význam, dále by se měl orientovat v hospodářství a zemědělství Slovenska.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Průmysl Slovenska, hospodářství Slovenska, zemědělství Slovenska
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů zpráve probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Zásoby jakých nerostných surovin jsou nejvýznamnější? Vyjmenujte nejdůležitější průmyslová odvětví Slovenska. Ve které oblasti Slovenska se nachází nejvíce orné půdy? Jaká zvířata se chovají v horských oblastech?

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.4 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 4

Téma:	Slovensko - písemný test	
Datum konání:	25. ledna 2013	
Čas konání:	15.30 - 16.30	
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C	
Délka výuky:	60 minut	
Cíl:	Ověření si zapamatovaných znalostí u odsouzených z probrané látky formou písemného testu.	
Metody:	Písemný test	
Učební okruhy:	Vyhodnocení testu a vyhlášení nejlepších účastníků testu.	
Pomůcky:	Vypracované testové otázky, psací potřeby	
Vyhodnocení:	Bude provedeno na základě výsledků provedeného písemného testu.	
Kritéria hodnocení:	výborný	0 - 1 chyba
	chvalitebný	2 - 3 chyby
	dobrý	4 - 5 chyb
	dostatečný	6 - 7 chyb
	nedostatečný	více než 7 chyb

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.5 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 5

Téma:	Rakousko - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
Datum konání:	1. února 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí vyučovací hodiny by měl být účastník schopen určit na mapě polohu Rakouska, měl by okrajově znát jeho historii a počet obyvatel.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Historický vývoj Rakouska, poloha Rakouska
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů z právě probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Ve kterém roce zaniklo Rakousko-Uhersko a vzniklo Rakousko? Kolik obyvatel má Rakousko? Má Rakousko přístup k moři? Jestliže ano, k jakému? Jaký je úřední jazyk Rakouska?

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.6 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 6

Téma:	Rakousko - podnebí, povrch, vodstvo
Datum konání:	8. února 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí vyučovací hodiny by měl být účastník schopen popsat podnebí a povrch Rakouska, dále by měl znát strategické vodní toky Rakouska.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Podnebí a povrch Rakouska, vodní toky Rakouska
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů z právě probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Jaké podnebí panuje v nížinách a jaké v horských oblastech? Jak se nazývají typické horské spádové větry? Jak velkou část Rakouska tvoří Alpy? Jaká je největší rakouská řeka? Vyjmenujte některá rakouská jezera ledovcového původu.

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.7 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 7

Téma:	Rakousko - průmysl, hospodářství, zemědělství
Datum konání:	15. února 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí této vyučovací hodiny by měl účastník schopen popsat odvětví průmyslu, která jsou pro Rakousko důležitá, dále by se měl orientovat v hospodářství a zemědělství Rakouska.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Průmysl Rakouska, hospodářství Rakouska, zemědělství Rakouska
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů z právě probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Vyjmenujte základní průmyslová odvětví v Rakousku. Jaká nejdůležitější surovina se zde těží? Které zemědělské plodiny se v Rakousku pěstují? Jaký typ elektráren v Rakousku převládá?

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.8 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 8

Téma:	Rakousko - písemný test	
Datum konání:	22. února 2013	
Čas konání:	15.30 - 16.30	
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C	
Délka výuky:	60 minut	
Cíl:	Ověření si zapamatovaných znalostí u odsouzených zprobrané látky formou písemného testu.	
Metody:	Písemný test	
Učební okruhy:	Vyhodnocení testu a vyhlášení nejlepších účastníků testu.	
Pomůcky:	Testové otázky, psací potřeby, písemná příprava příloha č. 2	
Vyhodnocení:	Bude provedeno na základě výsledků provedeného písemného testu.	
Kritéria hodnocení:	výborný	0 - 1 chyba
	chvalitebný	2 - 3 chyby
	dobrý	4 - 5 chyb
	dostatečný	6 - 7 chyb
	nedostatečný	více než 7 chyb

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.9 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 9

Téma:	Německo - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo
Datum konání:	1. března 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí této vyučovací hodiny by měl být účastník schopen určit na mapě polohu Německa, měl by okrajově znát jeho historii a počet obyvatel.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Historický vývoj Německa, poloha Německa
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač, písemná příprava příloha č. 3
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů z právě probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Ve kterém roce bylo Německo rozděleno na dva samostatné státy? Z kolika spolkových zemí se Německo skládá? Jaké je hlavní město Německa a kolik má obyvatel? S kolika státy Německo sousedí? Vyjmenujte je.

Zpracoval: Marcel Mach

3.9.10 Příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 10

Téma:	Německo - podnebí, povrch, vodstvo
Datum konání:	8. března 2013
Čas konání:	15.30 - 16.30
Místo konání:	Kulturní místnost odsouzených na oddělení 2C
Délka výuky:	60 minut
Cíl:	Po uplynutí vyučovací hodiny by měl být účastník schopen popsat podnebí a povrch Německa a dále by měl umět vyjmenovat důležité vodní toky Německa.
Metody:	Verbální (výklad, beseda), neverbální (práce s mapou, DVD)
Učební okruhy:	Podnebí a povrch Německa, vodní toky Německa
Pomůcky:	Školní atlas světa, zeměpisné učebnice, psací potřeby, školní sešity, nástěnná mapa střední Evropy, televizní přijímač, DVD přehrávač
Vyhodnocení:	Bude provedeno formou ústních dotazů z právě probraného tématu u jednotlivých účastníků skupiny.
Příklady otázek:	Jak se jmenuje nejvyšší hora Německa? Vyjmenujte některé německé řeky. Jaká je nejvýznamnější německá vodní cesta? Jaké podnebí převládá na severu a jaké v Alpách?

Zpracoval: Marcel Mach

4 Závěr

Ztráta kontaktu s rodinou a přáteli patří mezi nejpálčivější problémy, které odsouzené v penitenciárním prostředí tíží. K dalším problémům patří ztráta sebekontroly, svobody, volby, omezeno je vlastní rozhodování. To vše vede k pocitům úzkosti, depresím. Výsledkem jsou dlouhodobé deprivace odsouzených. Věznění způsobuje také nedostatek stimulace, což vede k poruchám myšlení a vůle.

Ve snižování negativních dopadů hrají podstatnou úlohu všechny typy zájmových činností. Zájmová činnost má jasně stanovené priority a cíle, především motivaci ke smysluplnému využití volného času, uvolnění psychického napětí a frustrace odsouzených z výkonu trestu odnětí svobody, posilování volných vlastností nebo ovládání emocí.

Při zpracovávání této práce autor prostudoval knihy Pedagogika od Dagmar Čábalové, Základy pedagogiky od Jana Průchy a pokusil se do ní aplikovat formy a metody práce, které mohou být realizovány v práci s odsouzenými. Pokusil se též využít všech dostupných technických prostředků, které jsou v současné době v možnostech věznic.

Cílem a prioritou této výchovně vzdělávací aktivity je vytvoření motivace ke smysluplnému využití volného času, uvolnění psychického napětí a frustrace z výkonu trestu odnětí svobody, posilování volných vlastností. K dalším cílům patří také rozšiřování všeobecného rozhledu a zvyšování vědomostí, které odsouzení mohou uplatnit po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Zde je nutno připomenout, že autor práce nemá s realizací aktivit programu zacházení žádné zkušenosti, neboť v současné době je zařazen na funkci vrchního dozorce na oddělení výkonu vazby ve Vazební věznici Hradec Králové. Tento projekt zájmové vzdělávací aktivity zpracoval jako vzorovou přípravu pro jeho eventuální budoucí práci s odsouzenými. Projekt nebyl vyzkoušen v praxi, proto je možné, že některé části této práce nesplní očekávání a budou muset být redukovány. Přesto se autor domnívá, že uvedený projekt bude použitelný v současných podmínkách výkonu trestu.

5 Seznam použité literatury

5.1 Zákony a normy

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu a hlavního kaplana č. 6/2007, kterým se stanovují evidenční a dokumentační náležitosti aktivit programu zacházení odsouzených a preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programů obviněných a pravidla manipulace s dokumentací související s vězněnými osobami ve věznicích a jejich zabezpečení.

5.2 Monografie

ANDĚL, J. a kol. *Asie a Evropa*. 1. vyd. Praha : Prospektrum, 1997. ISBN 80-85431-67-X

ČÁBALOVÁ, D. *Pedagogika*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011. ISBN 978-247-2993-0

DEMEK, J. a kol. *Zeměpis pro základní školu*. 1. vyd. Praha : SPN, 2007. ISBN 978-80-7235-362-0

DOBROVOLNÁ, V. a kol. *Školní atlas světa*. 7. vyd. Praha : Kartografie, 1998. ISBN 80-7011-582-3

KAŠPAROVSKÝ, K. *Zeměpis v kostce*. 1. vyd. Havlíčkův Brod : Fragment, 2002. ISBN 80-7200-480-8

PAUKERTO VÁ, J. *Vybrané kapitoly ze základů obecné, speciální a penitenciární pedagogiky*. Stráž pod Ralskem : IV VS ČR, 2010

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. 3. vyd. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-567-7

5.3 Internetové zdroje

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Slovensko>> dostupné ze dne 15.1.2012

<<http://www.slovakregion.sk/vodstvo-jazera-rieky-rybníky-slovenska>> dostupné ze dne 15.1.2012

<<http://atlas.netway.cz/evropa/slovensk.htm>> dostupné ze dne 15.1.2012

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousko>>dostupné ze dne 13.2.2012

<<http://téma.novinky.cz/rakousko>>dostupné ze dne 13.2.2012

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Německo>>dostupné ze dne 11.4.2012

<http://www.jaroska.cz/elearning/geografie/str_evr/Nemecko_text_s.pdf>dostupné ze dne 11.4.2012

6 Seznam příloh

Příloha č. 1: Písemná příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 2

Slovensko - podnebí, povrch, vodstvo

Příloha č. 2: Písemná příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 8

Rakousko - písemný test

Příloha č. 3: Písemná příprava na výuku zeměpisného kroužku č. 9

Německo - územní vývoj, poloha, obyvatelstvo